

Rohe-amokk ja maavaramajandus: mis teeb meid õnnelikumaks?

Alvar Soesoo

Tallinna Tehnikaülikooli geoloogia instituut, Eesti Geoloogiateenistus, Tartu Ülikooli ökoloogia ja maateaduste instituut

DISCLAIMER: Järgnevad väljaütlemised ei peegelda autori tööandjate seisukohti.

Me elame suurte muutuste ajastul. Tarbimis- ja muu keskkonnakoormus ületas juba eelmise sajandi keskel planeedi keskkonna naturaalse talumise piiri. Nüüd lisanduvad sõjalise kaitse- ja ründetegevusega seonduvad muutused, mille ulatusest ja iseloomust pole meil isegi täit aimdust. Lähima paarikümne aasta tulevikuprognosis aga näitavad selgelt energia ja maapõueressursside tarbimise olulist kasvu.

Paljud riigid on algatanud oma rohepoliitika. Poliitiliste atribuutidega on asunud piirama ühtesid tegevusi ja edendama teisi tegevusi, tihti nende esimeste arvelt. „Roheliikumisega“ on seotud paljud populaarsed *slogan*’id, mille sisusse süüvimiseks ei ole inimestel aga enam aega. Ei ole ime, et need *slogan*’id tekitavad palju segadust ning rohepöörde mitte väga hästi defineeritud eesmärkide poole tormamine tekitab omakorda arusaamatusi. Tegu on rohe-amokiga. Paljud ettevõtjad on kasutanud mitmeid *slogan*’eid oma müügitegevuses, riik, aga ka ülikoolid on loonud uusi rohe-kliima-ringmajanduse-ja-teab-mis haa-kuvaid keskusi või professuure. Roheteemast võib praegu rääkida vaid „ühte pidi“, kriitika ei ole paraku tolereeritud (veel) ja kriitikud (või ka muud mõtlejad) tühistatakse, nivelleeritakse ja lükatakse vahel ka tema professionaalsest tegevussfäärist üldse välja. Samas jääb majanduskasv jätkuvalt oluliseimaks parameetriks, mille alusel püütakse hinnata riikide edukust ja võimsust, tulevikus juba ka kaitsevõimekust. Pääaegu kõik poliitikad, sealhulgas Rohelepe, toimivad majanduskasvu kasvatamise või vähemasti säilitamise suunas.

Inimese olemus ja põhisoov on olla õnnelik, olla vaba probleemidest. Selleks ei pea olema isegi budist, et sellest aru saada. Õnn on tänapäeval raskesti defineeritav ning meie klassikalise koolihariduse tõttu oleme selle mõistmisest kaugenenud. Samas töötavad tuhandad inimesed selle kallal, et igal aastal reastada riike õnnelikkuse järgi. Maailma riikide 2023. a õnnelikkuse aruandes (World Happiness Report) on Eesti 39. kohal. Aastaid on juhtinud tabelit maailma õnnelikuma riigina Soome, temale järgnevad Taani, Island, Iisrael, Madalmaad. Eestist õnnelikum on Leedu, olles 37. kohal. Läti asub 50. kohal. Miks me ei ole siis õnnelikud? On kurioosne, et õnnelikkuse tabeli tipp-riigid maksustavad oma kapitali üsna kõrgelt. 2023. a OECD andmete alusel on „kapitalilikkuvuse“ maksud Taanis 42%, Soomes 34%, Rootsis 30%, Norras 37,8%. Eesti on silma paistnud pigem madalate kapitali-maksudega (20%), aga vale oleks loota, et Eesti inimesed ennast õnnelikumad tunneksid, kui lähiaastateks kavandatud uued maksud jõustuvad. Mõistlikku ja jätkusuutlikku majandussüsteemi ei ehita üles aastaga, ilmselt mitte ka viie aastaga.

Üheks komponendiks riigi majandussüsteemis on kohalikud ressursid ja nende kõrgeima väärimdamise võimalikkus. Kui praegune tarbimise ja majandamise süsteem jätkub, siis praktiliselt kõik loodusressursid, mis Eestis on olemas, lähevad „kaubaks“. Mis väärtusega, see on ideaalis eestlaste otsustada, reaalsuses on ka need otsused kinni poliitikas.

Rohepööramise kavandatav eemaldumine fossiilsetest kütustest esitab inimkonnale uue ja senitundmatu tehnoloogilise väljakutse. Kust tuleb ressursid uuele elektritranspordile, päikese- ja tuulejaamadele? Ainuüksi elektritranspordile osaline üleminek tähendaks kordades või mitmekümnetes kordades kasvavat vajadust mitmete metallide järele. Tarbijatena lisanduvad uued kosmose- ja militaartehnoloogiad. On täiesti ekslik arvata, et praegune visioon elektriautodele üleminekust ja laialatuslikust teenuste digitaliseerimisest suudaks vähendada koormust Maa keskkonnale lähima paarikümne aasta jooksul. Rohepööre ei ole tegelikkuses oma sisult midagi uut. Keskkonda säästvam inimeste igapäevane tegevus kahtlemata toimib ja paljudes kohtades on toiminud rohujuuretasandil ning arendus-, energiamajandus- ja tootmistegevuses on kehtestatud ranged normatiivid, mida ei ole ajaloos varem kohatud. Kiirelt kasvav Maa rahvastik aga on tasandanud need positiivsed mõjud olematuks.

Klaustro- ja ksenofoobse maailmakorralduse süvenedes (COVID'i-järgne ja kasvavate sõjaliste konfliktidega ühiskond) kaitsevad riigid oma omandit, eeskätt oma ressursse. Maa elanike kasvu tagapõhjal läheb see võitlus aina teravamaks. Hämmastav on siinjuures, et Euroopa Liidu riigid ei tegelenud mitmekümneid aastaid oma maapõueressursside uuringuga, sealhulgas ka Eesti. See viis olukorda, kus osa tähtsaid ressursse on jaotunud üksikute riikide kätte, kes kontrollivad toormete tarneahelaid, seda nii hinna kui koguste poolest.

Maailmas, kus globalism on asendumas proteksionismiga on oluline, et ka Eesti riik vaataks üle oma majandamise mehhanismid, oma maapõueressursid, pigem kogu loodusressursside valdkonna ning kohastuks kaasaegse maailmaga. Eesti ei ole maailmas riik, mis suudaks oma poliitikaga domineerida ning mõjutada suurriike oma otsuseid pöörama, küll aga suudaks riigina ja säästliku riigina ellu jääda ja hoida eestlust ja Eesti mõtteviisi. Õnneks on kohalike maapõueressursside uuringutesse viimastel aastatel oluliselt panustatud ja meie teadmised maavaradest ja nende rikastamistehnoloogiatest on oluliselt paremad kui paarkümmend aastat tagasi. Selge on see, vaatamata poliitilistele tõmbetuultele ja mõningasele negatiivsele maiguga konkurentsile energia-ettevõtete vahel, on Eesti põlevkivi tulevikku veel aastaid. Tänapäevale vastava „fosforiidi-poliitikaga“ oleme ehk pisut hiljaks jäänud, aga huvi nii väetise- kui ka haruldaste muldmetallide tööstuse arendamise vastu on ka rahvusvahelisel tasandil olemas. Et maavaratööstus rikastaks ja rõõmustaks eeskätt Eesti inimest, sellel teel on meil pisut astuda. Ja õnnelikkuseni pisut rohkem!